

פרק ה - כתבי היד

במהדורה זו מתבססים אנו על ארבעה כתבי יד הנוספים על נוסח הדפוס. שלושה מהם בספרית צלומי כתבי היד שבספריה הלאומית בירושלים, והרביעי בספרית כתבי היד שם.

- (1) המכונה בעבודתנו א, מקורו בספרית ביה"מ לרבנים בניו יורק מס' 667, מספרו בספרית צלומי כתה"י 39339 נכתב בשנת ש"ט בצפון אפריקה (תאפזה).
  - (2) המכונה בעבודתנו ב, מקורו בספרית ביה"מ לרבנים בניו יורק מס' 666, מספרו בספרית צלומי כתה"י 39338, נכתב בשנת רפ"ד בספרד.
  - (3) המכונה בעבודתנו ג, מקורו בספרית אוקספורד בודלי מס' 2366, מספרו בספרית צלומי כתה"י 21430, הוא נכתב בספרד במאה הט"ו - ט"ז.
  - (4) המכונה בעבודתנו ה, מצוי בספרית כתה"י בירושלים, מספרו 4⁰¹².
  - (5) כמו כן היה לפנינו כת"י של הכלבו כת"י מוסקבה גינצבורג 72/1 מספרו בספרית צלומי כתה"י 6752, והוא נכתב באיטליה בשנת רצ"ז.
- נוסח הדפוס מכונה בעבודתנו ד.

מטרתנו בעבודה זו להציג בפני הקורא את הנוסח השלם של דברי רבינו. הגענו למסקנה שנוסח הדפוס חסר ומוטעה במקומות שונים והנוסח שאנו מציגים הוא נוסח משולב, כפי שיבואר להלן בפרק ח במבוא.

עיון בכתבי יד שקיימים ביניהם הבדלים משמעותיים מעורר שתי שאלות מרכזיות: השאלה הראשונה האם מדובר כאן בבעיות של דייקנות בהבאת המקור הראשוני, כלומר בטעויות סופר או שההבדלים עקרוניים יותר. שאלה שניה מהו הנוסח הקדום יותר, וממילא נוכל לשער מה היתה המשנה האחרונה ומה סבר המחבר למסקנה. התשובה לשאלה הראשונה מתחלקת לשניים.

כללית ההשואה לכתה"י מביאה לפעמים אף להשלמת פסקאות שלימות שנשמטו כנר' בטעות ע"י המעתיקים הדוגמא הבולטת ביותר בענין זה היא רובו הגדול של סי' שצג במהדורה זו שמרוכזים בו עיקר דיני מוקצה. הוא אינו מובא בדפוס ובכת"י ג, אף שבכלבו (שלדעתנו לעיל קדם לארחות חיים) מובאים הדברים בחלקם הגדול.

העובדה שיסודות מרכזיים בהלכות מוקצה כמו בסיס לדבר אסור ומיגו דאתקצאי, אינה מוזכרת בדפוס מחייבת את המסקנה שסיבת ההשמטה היא טעות.

כת"י ב - מהדורה נוספת

החלק השני של התשובה לשאלת משמעות ההשואה של כתבי היד השונים היא, שבעבודה זו התגלתה מהדורה נוספת של ספר הארחות חיים.

סבורים אנו שלפנינו לפחות כת"י אחד הוא המכונה בעבודתנו כת"י ב (מספרית ביהמ"ד לרבנים 666), השנויים בו ביחס לכתבי היד האחרים רבים ומהותיים, והם מצדיקים את ההתייחסות אליו כאל מהדורה אחרת של הספר. לא מדובר כאן בהעתקה משובחת בלבד, אלא בתוספות ניכרות על המובא בכתה"י האחרים תוספות שנכתבו כנראה ע"י המחבר עצמו כהשלמה לארחות חיים במהדורתו הראשונית.

חלק מאותן תוספות קיימות גם בכת"י א ובכת"י ה אולם בלא ספק כת"י ב בולט ביחודו בהשוואה לאחרים.

החדוש בכת"י ב

את השנויים הרבים ניתן לסווג ולמייין לפי תוכן השנוי. צורה אחת של שינויים היא השלמה והרחבה בתוך הענין עצמו. כדוגמא לכך ניתן לציין את סי' ב ממלאכות שבת הדין באבות ובתולדות. בכת"י ב שם יש כותרת והגדרה לאבות ולתולדות ואח"כ דוגמאות, בעוד שבנוסחאות האחרות מובאות הדוגמאות בלא הגדרה כללית. שנוי באותו סגנון מצאנו בסי' עז בענין הנחת כלי על כלי, בסי' שנח שנט בענין כלי שמלאכתו להיתר, ובמקומות רבים נוספים. שנוי אחר הוא תוספות ניכרות ומשמעותיות שהן הלכות נפרדות העומדות בפני עצמן. בקבוצה זו יש למנות את ההלכות המחודשות המובאות בכת"י ב, כמו למשל דין טווה בצמר מן החי בסי' פא שאינו מוזכר כלל ב"ת"ר כתה"י. עוד מצאנו מחלוקות ראשונים או דעות ראשונים שלא הופיעו בכתה"י האחרים כלל. כך בסי' מ מחלוקת ראשונים בענין לש. בסי' קמב דעות הרמב"ם והרשב"א בהתזת ראש החבית.

במקומות רבים מוצאים אנו דעות ראשונים החולקות או מחזקות את הנאמר לפי כתה"י האחרים. כך דעת בעל המכתם ר' דוד ב"ר לוי בסי' לז החלוק בענין טוחן, דעת הרשב"א בדין הדלקת נר סי' ו המקבל דעת הרמב"ן שם, ועוד. מלבד הוספת דעות ראשונים החולקות או מחזקות את הנאמר בכתה"י האחרים, מצאנו הלכה המובאת בסתמא בה חולק כת"י ב על הנאמר בכתה"י האחרים. תופעה זו שהיא חריגה מאד מצויה בסי' שיט הדין ביולדת מג' עד ז' ימים לאחר הלידה. לפי ית"ר כתה"י נאמר שם: "אם אמרה צריכה אני עושין ואם לאו אין עושין", ולפי כת"י ב נאמר: "אם אמרה איני צריכה אין מחללין עליה, ואם שתקה ואם אמרה [צריכה אני] מחללין עליה". יש כאן מחלוקת ברורה להלכה בין שתי הגרסאות במקרה ושתקה האשה האם מחללים עליה השבת. שינוי נוסף שיש לציין הוא פסיקת הלכה עצמאית של רבינו הא"ח שדבריו רובם ככולם לקוחים ממקורות אחרים. בתחילת סי' שצג בענין טלטול כלי שמלאכתו לאיסור נאמר: "ונ"ל שאם היה צריך לאותו מקום" וכו'. לשון זה נדירה מאוד ומצאנוה בכת"י ב. אומנם יש להוסיף שלשון דומה מצאנו גם בכתה"י האחרים כמו "ונראה באמת שיש להקפיד" וכו' (הרחבה בענין בסוף פ"ב). בסי' ו מהלכות הדלקת הנר, או בסי' ז מדין ערבי שבתות "ונר ה"מ היכא דלא ידעי". ובכ"ז ללשון "נראה לי" יש משמעות מובהקת של דעה אישית.

ראשונים שאינם בדפוס

אחד החידושים הגדולים שיש להזכיר בבואנו להעריך את כת"י ב הוא הזכרת שמועותיו של ר' שם טוב פלכו. ידוע שרבינו היה בסוף ימיו במיורקה אליה ברח לאחר הגירוש מצרפת ושם חי ר' ש"ט פלכו. שתי שמועות מובאות בהל' שבת משמו. האחת בסי' שמב והיא מוזכרת בכת"י ב בלבד. שמועה נוספת מובאת בהל' קדוש היום סי' ז. והיא מצויה גם בכת"י ה. אפשר שבעקבות הזכרת ר' ש"ט פלכו ניתן לזהות את כת"י ב שמקורו מביה"מ

לרבנים בנ"י, וכת"י ה שמקורו בבית הספרים בירושלים, עם כת"י לונדון וכתה"י הירושלמי שהזכיר ר' משה שלזינגר במבוא לארחות חיים ח"ב (עמ' 24,22,11). ראשון נוסף שחייבים אנו להזכיר הוא הריטב"א (ר' יו"ט אשכלי), המובא מספר פעמים בהמשך בא"ח שבדפוס (כמצוין ברשימת המחברים בסוף הא"ח מהדו' ר"מ שלזינגר), אולם בהל' שבת לא מצאנו שמועותיו אלא בכת"י ב בשני ענינים: בריש הל' קדוש בשאלה האם קדוש בלילה וביום מדאו' או מדרבנן. ובהל' הבדלה סי' יד בענין הבדלה במוצאי תשעה באב.

תקון גירסאות ע"פי כת"י ב

עד כאן עמדנו על תוספות ושנויים יזומים בכת"י ב ומתוך כך ההתייחסות אליו כמהדורה נוספת לארחות חיים. חייבים אנו להוסיף ולעמוד על תיקוני הגירסא ע"פ כת"י זה. נעמוד כאן על שתי דוגמאות להבדלי גירסאות משמעותיים שעל פיהם ניתן לתקן את גירסת הדפוס, ונר' שזו הגירסא המקורית.

בסוף סי' שסט מובא היתר הרמב"ן לטלטל נר ולהסתפק בשמנו לאחר שכבה אם התנה עליו מע"ש. בהמשך בסי' שע מובא הירושלמי שממנו הוכחה שהתנאי מתיר הן את השמוש בשמן, והן את טלטול הנר. ביתר כתה"י נאמר בסתמא "ירושלמי" בעוד שבכת"י ב נאמר "והביא ראיה מירושלמי", ואכן בחידושי הרמב"ן מפורש שזו ראיה שהביא הרמב"ן לדבריו. לפי"ז אין מקום לציון תחילת סי' שע במקום זה שנקבע עפ"י כתה"י האחרים, אלא לאחד את שני הסימנים שמקורם אחד ועוסקים באותו נושא.

דוגמא נוספת לאותו ענין מצאנו בדיון קושר.

בסי' קו בענין קשר של קיימא נוספו במהדורתנו מספר מילים עפ"י כת"י ב. בכלבו מצויות תיבות אילו וביתר כתה"י אינן. אין אפשרות להבין את האמור בפיסקה בלא השלמת המלים שנשמטו מפני טעות הדומות.

חסרונות בכת"י ב

יחד עם כל האמור כאן חייבים אנו להוסיף הסתייגות שלא בכל מקום גי' כת"י ב היא הנכונה יותר. במקומות רבים יש להעדיף את הגי' האחרות והדברים מתבררים בהערות לאורך ההלכות השונות. דוגמא לכך בסי' קעד בדיון מוחק נוספה הלכה בכת"י ב השייכת לדיון ממחק והובאה בסי' קסה.

האם כת"י ב קדום או מאוחר

השאלה הבאה שעלינו לדון בה היא שאלת קדמות כתה"י.

לעיל צוין שיש בכת"י ב השלמות, תוספות ודעות ראשונים מחודשות רבות על נוסח הדפוס וכתבי היד האחרים. סביר מאוד שתוספות אלה צורפו מאוחר יותר. ההוכחה לכך דומה להוכחה שהובאה לעיל בדבר קדמות הכלבו. אם כת"י ב קדום יותר לא ברור כיצד לא הועברו כל אותן שמועות ותוספות לכתבי היד האחרים ולדפוס.

זאת ועוד העובדה שבכת"י אלה בלבד הוזכר ר' ש"ט פלכו שאותו הכיר רבינו בסוף ימיו במיורקה גם היא מוסיפה להנחה שכת"י אלה מאוחרים יותר.

אלא שיש שתי נקודות המעוררות ספק בהנחה זו.

(1) נקודה ראשונה היא תקוני הגי' עפ"י כת"י ב;

ראינו לעיל שיש בכת"י ב גירסא שונה בתחילת סי' שע, שנכונותה מוכחת מתוך הדברים והמסתיימת בלשון הרמב"ן. אם נניח שזו גירסה קדומה אפשר שבתקופות המאוחרות יותר הושמטו המלים "והביא ראיה" וכו', אך אם זו גירסה מאוחרת לא ברור כיצד שובשו הגירסאות הקדומות והגי' המאוחרת מדויקת.

אותה ראיה ניתן להביא מתקון הגי' הנוסף ע"פ כת"י ב בדין קושר, שגם אותו הזכרנו לעיל.

(2) נקודה זו נוגעת לתוכן ולעריכה של פסקה אחת הדנה באיסור הגסה, שעסקנו בו בהרחבה בנספח ד שבסוף הספר¹⁶.

יש להקדים שכללית קיימות בענין זה שתי בעיות הלכתיות: האם **שייך בשול** במים חמים ומבושלים המוכנסים לקדרה רותחת, ועוד האם **יש איסור הגסה** כשיערבו את המים בקדרה.

בענין זה מצאנו בכלבו שאיסור הגסה קיים גם במבושל.

בארחות חיים לעומתו ברוב הנוסחאות מש' שהבעיה בבשול ולא בהגסה ובזה הובאה דעה אוסרת (ר' יונה) ודעה המתירה למסקנה (רא"ה).

בלשון הא"ח לפי כת"י ב הדברים אינם ברורים. ראשית הן בתחילת הענין והן בסופו הוא מביא הדעה האוסרת (בשם ר' יונה ובשם ס' התרומה) ואינו מביא את הדברים בצורה מרוכזת. בעיה נוספת היא, שהדעה המתירה מובאת שם בתוך הדברים ואינו מזכיר את המקור לדברים (הוא הרא"ה) כפי שמופיע בנוסחאות האחרות.

למסקנת הדברים א"כ, דעת רבינו בארחות חיים לפי כל כתה"י שונה מהנאמר בכלבו. שינוי זה קיים גם בכת"י ב אלא שמבחינת עריכת הדברים ומבחינת המסקנה להלכה נראה שאין זה הנוסח הסופי. אפשרות זו סבירה יותר אם נניח שכת"י ב קדום יותר העריכה הסופית נעשתה אח"כ, והיא גירסת כתה"י האחרים.

מסקנתנו בשאלת קדמות כת"י ב

הבעיה העומדת בפנינו א"כ היא, מחד מצאנו גירסאות קדומות בכת"י ב, ומאידך השנויים והתוספות המעידים על האיתור בכתיבתו. כדי לישב בעיה זו ניתן להעלות את ההשערה הבאה.

רבינו בבואו למיורקה כתב את ספרו הארחות חיים והפיצו בצבור. טופס של ספרו הועתק והופץ ברבים אך הטופס המקורי עצמו נשאר בידי רבינו. על טופס זה נכתבו השנויים והתוספות שאותן הוסיף רבינו עד סוף ימיו, ואחת ההעתקות מהן היא כת"י ב. כלומר זהו אומנם העתק של הטופס המקורי של הספר ויחד עם זה הוא גם הנוסח המאוחר יותר.

אם נוסיף לכך את המסקנה, שהגענו אליה בדבר קדמות הכלבו לארחות חיים, הרי שבסכום הדברים ניתן לומר שהספר שלפנינו נכתב בשלושה שלבים. השלב הבסיסי, בו אסף רבינו את השמועות הרבות ששמע בנושאים המעשיים השונים ופירסמם כספר הכלבו. השלב השני הוא: שכלול וסדור של ספר זה, הפיכתו לחבור כולל

16. מעניין לעניין באותו ענין עי' עוד לעיל בפ"ג במבוא בחשוואת המבנה בכלבו ובא"ח. בענין דין בישול בשני החיבורים.

ומסודר של ההלכות השונות, והתוצאה ספר הארחות חיים. גם לאחר שסיים את עבודתו זו, המשיך ושללה וכך הגענו לכת"י ב, שהוא השלב השלישי והסופי.

כתבי יד א,ה

בשני כתבי יד אלה מצויות חלק מהתוספות המצויות בכת"י ב. הפסקאות הרבות שהשמטו בדפוס בהל' מוקצה סי' שצג מצויות בשני כתבי יד אלה כשם שהן מצויות בכת"י ב. התוספת על הנדפס בסי' כח בענין סינון המים מפני התולעים מצויה כולה בכתה"י א,ב ובכת"י ה מצויה חלקית.

בסי' רמה בענין הבור שבכרמלית לשון "ככרמלית" בכתה"י א,ה. לשון זו נסמכת על הכלבו (כח ע"ג) וכן על המקור ברמב"ם פי"ד ה"ו, ולפיה ההלכה מובנת מאוד. אף שבשני כתה"י יש תוספות על הנדפס אין ספק שכת"י ה מיוחד ובולט יותר בחידושו על הנדפס.

אחת השמועות בשם ר' שם טוב פלכו מוזכרת גם בכת"י ה, והיא ההלכה בשמו בהל' קדוש היום סי' ז. כפי שהוזכר לעיל שמועה זו נזכרת גם בכת"י ב, ושמועה אחרת בשם ר' ש"ט מצויה בכת"י ב בלבד.

נעמוד כאן על שתי דוגמאות לשוניים לפי כת"י ה, שאינם תיקון טעות בעלמא, אלא נעשו כנראה בכוונה תחילה במטרה לסדר הדברים בצורה מתוקנת יותר.

בסי' רא "ופי" ר"פ אפי' בחדרים" הועברה להמשך ההלכה (הע' 10) כדי לא לקטוע את הרצף של ההלכה.

בהגהה נוספת שם (הע' 12) מועבר דין ענישה להלן לסי' רד, משום שדין הענישה בב"ד (המוזכר מלבד בכת"י ה גם בכת"י ב) חריג בדיני מבעיר ועדיף להציבו בסי' רד עם סיום מלאכת מבעיר ולפני מלאכת מכבה.

אילו דוגמאות אחדות מיני רבות המאפינות את שינויי הנוסח בכת"י ה.

כתב יד ג ונוסח הדפוס ד

כת"י ג זהה בדרך כלל לנוסח הדפוס ד. ההשמטה הגדולה, למשל, של דיני מוקצה בסי' שצג שבדפוס חסרה גם בכת"י ג, וכן התוספות שבכתבי היד האחרים אינם בנוסחאות אילו.

קרוב לוודאי שכת"י ג הוא שעמד לפני המדפיס בשנת תקיב בהוצאת האו"ח ח"א. אף שברוב המקרים הנוסחא בכתה"י האחרים עדיפה, נציין כאן שתי דוגמאות לגירסה משובחת בכתה"י האלה.

בסי' עה ממלאכת שבת "פי' משתחשך" (הע' 96) עפ"י כתה"י ג,ד.

בסי' רלה "בתים וחצרות" לשון הגמ' והרמב"ם ביד החזקה וכאן בגי' ד בלבד (הע' 45).

חלק משו"ת הרשב"א ח"ז - מהדורה של הא"ח?

אגב הדיון בכתה"י שבו נגענו במהדורות של הארחות חיים, נעמוד על בעיה הקשורה בארחות חיים ובשו"ת הרשב"א ח"ז.

כידוע מורכב שו"ת הרשב"א מקבצים של תשובות שנדפסו בנפרד במשך השנים. אחד מהקבצים של שו"ת הרשב"א נדפס בשנת רע"ו בקושטא, והודפס שנית בורשא

בשנת תרנ"ט כחלק משו"ת הרשב"א ח"ז (סי' תכא - תקמ).
 אחת התופעות המעניינות באותו קובץ היא העובדה שמספר סימנים זהים להלכות
 שונות בארחות חיים. בין היתר מצויות שם מספר הלכות מהל' קידוש היום (סי'
 כב וסי' ב-ד) המובאת בשו"ת הרשב"א שם סי' תקכט, והלכות מדין שלש סעודות
 (סי' א, ב, ד, ו, ז) בשו"ת הרשב"א סי' תקל.
 ענין זה הזכירוהו מספר חוקרים ביניהם הרב ש.ז. הבלין ור' שמחה עמנואל.
 מסקנתו של ר' שמחה עמנואל הדין בענין בהרחבה¹⁷, שקובץ התשובות הוא "לקט
 שנעשה בצורה מקרית מתוך ספר ארחות חיים לר' אהרון הכהן מלוניל". הרב ש.ז.
 הבלין¹⁸ סובר שקובץ שו"ת הרשב"א קושטא רע"ו אינו אלא חלק מאחת המהדורות
 של הספר ארחות חיים.

כתבי יד אחרים

עם סיום פרק זה העוסק בכתה"י, נציין כת"י חשובים של הארחות חיים
 שצילומיהם נמצאים בספריה הלאומית בי-ס. בכת"י אלו לא השתמשנו משום
 שאינם כוללים דיני שבת.

(1) מונטיפיורי 131 מספרו בספריה הלאומית 5134.

(2) מוסקבה גינצבורג 107/1 מספרו בספריה 6787.

(3) נ"י בהמ"ל 664 מספרו בספריה 41412.

כת"י נוספים העוסקים באותם נושאים אינם מכילים אלא ליקוטים מהארחות
 חיים.

17. "חמעין" ניסן תשמ"א.

18. שנתון חמשפט העברי ח"ב עמ' 252, חלקים יא, יב עמ' 329 (חע' 53).

פרק ו - הארחות חיים בספרי הפסק הב"י והשו"ע

ספר הבית יוסף שחבר מרן ר' יוסף קארו על הטור ידוע בחשיבותו כאוסף המקיף ביותר של דעות ראשוניים עד דורו. על בסיס הדעות השונות שהובאו שם פסק מהר"י קארו את ההלכה בב"י ובהמשך בשו"ע. בין ראשוניים אלה מוצאים אנו את דברי רבינו כשהמקור לפעמים בכלבו ולפעמים בארחות חיים.

אף שרבינו הב"י הניח קרוב לודאי כבר בכתבו את הב"י שמקורן של ההלכות בשני הספרים אחד, וכן הזכרנו לעיל את דבריו בכסף משנה על היחס בין שני הספרים, בכ"ז קשה להגיע להסבר שיטתי מתי מביא הוא את הכלבו ובאיזה ענין את הארחות חיים.

הארחות חיים בשו"ע הל' שבת

בהקדמה לח"ב בארחות חיים (עמ' XI-XV) מונה ר"מ שלזינגר את המקומות שהביא מהר"י קארו בב"י את דברי רבינו, אולם הרשימה איננה שלמה. נתמקד אנו בסקירה זאת בהלכות שמקורן בא"ח ושהוזכרו ע"י מהר"י קארו בשו"ע בהל' שבת.

נקדים הלכה הקשורה להל' שבת אף שמקומה בהל' ברכת המזון.

(1) בשו"ע בסי' קפח ס"י בענין סעודה שהחלה בשבת ונסתיימה במוצ"ש. השאלה האם מזכיר שבת בבברכת המזון. מקור ההלכה: א"ח הל' הבדלה סי' כה.

(2) בשו"ע סי' רע ס"ב בענין אמירת במה מדליקין בשבת חנוכה, מקור ההלכה: א"ח הל' קדוש סי' כ.

(3) בשו"ע סי' רעא ס"ו בהגה בענין סעודה שהחלה בע"ש ונכנסה שבת האם מזכיר שבת בברה"מ מקורה בא"ח הל' קדוש סי' כ. (ר' לעיל ההל' מסי' קפח).

(4) בשו"ע סי' רעב ס"ג בהגה - דין קדוש על היין שיש בו קמחין, המקור: א"ח הל' קדוש סי' רב.

(5) בשו"ע סי' רצו ס"ח - נשים לא מבדילות לעצמן. המקור: א"ח הל' הבדלה סי' יח.

(6) שו"ע סי' רצז סעי' ב בהגה - אם ברך בהבדלה על בשמים שאסרו לברך עליהם. המקור: א"ח הל' הבדלה סי' יא.

(7) שו"ע סי' שיח סב בהגה בקצץ מן המחובר פרי הגדל והולך בשבת. המקור: א"ח סי' שמח.

(8) שו"ע סי' שכח ס"ג בהגה הוצאת שן ע"י נכרי, המקור: א"ח סי' שלד.

(9) שם ושם ס"ח "מי שאחזו דם מקיזין אותו". המקור: א"ח סי' שמב.

(10) שו"ע סי' שלו סעי' יג בדין צדדי האילן, מקורו: א"ח סי' שסג.

כתב היד שהיה בידי הב"י

ר"מ שלזינגר בהקדמתו לא"ח ח"ב כשמנה את ההלכות בב"י ושמקורן בא"ח, עמד כבר על העובדה שבידי הב"י היתה נוסחה שונה מנוסח הדפוס.

מתוך השוואת דברי הב"י לכתה"י השונים בהל' שבת ברור שבידי מהר"י קארו היה נוסח כת"י ב או דומה לו מאד.

נעמוד כאן על ההלכות המובאות בשם רבינו בב"י ואינן בא"ח שבדפוס, ובתחילה שתי הלכות המובאות בשתי נוסחאות כת"י ב,ה.

בסי' רעא ד"ה ואומר ויכולו מביא הב"י בשם הארחות חיים את סיבת הבדל נוסח הקדוש בשבת וביו"ט, שביו"ט אומרים "אשר בחר בנו" ובשבת לא. דברים אילו מובאים בא"ח להלן הל' קדוש סי' ה ומקור הדברים בכתה"י ב,ה.

באותו סי' (סי' רעא בד"ה "וכתב עוד היה"), מביא עוד הב"י בשם הא"ח הלכה בענין "היה אוכל וגמר סעודתו עם הכנסת שבת" האם מזכיר השבת בברה"מ. שמועה זו אינה בדפוס ומקורה בכתה"י ב,ה, בהל' קדוש סי' כ.

בב"י סי' קפח מובאת הל' המקבילה להלכה הקודמת בענין סיום הסעודה לאחר שנכנסה שבת. באותו סי' מביא הב"י דעת הא"ח בענין "היה אוכל ויצאה שבת" שמזכירים של שבת משום תחילת הסעודה. הל' זו מובאת בא"ח הל' הבדלה סי' כה, מקורה בכת"י ב בלבד, וכך פסק השו"ע סי' קפח ס"י.

הלכות נוספות המובאות בב"י ומצויות בכת"י ב בלבד:

בסו"ס שלו מובאת בב"י בשם הא"ח הלכה בענין שמוש בצדדי צדדים. הלכה זאת מצויה בדברי רבינו סי' שסג ומקורה בכת"י ב. ממנה למד הרמ"א סי' שלו סי"ג שמותר "ליגע באילן ובלבד שלא ינידנו".

בסי' רצז מביא הב"י (סוד"ה "ואין מברכין") שמועה של הרשב"א המובאת בא"ח בענין ברכה בהבדלה על מינים שאסרו חכמים לברך עליהם. מקור הענין בא"ח הל' הבדלה סי' יא בתוספת שם מכת"י ב.

בב"י סי' שז בענין השגחה על חליבת הגוי בשבת, מובא היתר לענין והמקור בא"ח סי' תלה מכת"י ב.

בסי' שכח מתיר הב"י בשם ר' שם טוב פלכו הקזת דם למי שאחזו דם אף כשהולך על רגליו. ההלכה נפסקה בשו"ע שם ס"ח ומקורה בא"ח סי' שמב מכת"י ב.

ההלכות שנזכרו כאן מוכיחות בלא כל ספק שבידי ר' יוסף קארו היה מצוי טופס קרוב מאד או אף זהה לכת"י ב.

שמועות מהא"ח בשם מהר"י אבוהב

לסיום הפרק העוסק במקומו של הא"ח בב"י ובשו"ע נעיר על תופעה לא ברורה. ברור שלפני מהר"י קארו היה טופס של הא"ח ממנו העתיק הלכות רבות, והשאלה המתבקשת היא, מדוע הובאו חלק מההלכות בשם מהר"י אבוהב.

כדוגמא לכך בסי' שיז בענין קשר של קיימא מובאים דברי רבינו כשהמקור הוא מהר"י אבוהב.

מצאנו אמנם הלכה שהובאה בשם מהר"י אבוהב ולא מצאנוה בכתה"י שלפנינו. וכך בשלהי סי' רסג מביא הב"י שמועה של מהרי"א בשם הא"ח על נר שהיו מדליקין קודם הדלקה ואחריו מדליקה נר של שבת. הלכה זאת מוכיחה שהיה למהר"י אבוהב כת"י של הא"ח שאינו לפנינו, ואפשר שלא היה אף בפני הב"י. אולם אין אפשרות לומר זאת ביחס לכל ההלכות המובאות בשמו.

שאלה זו ראויה לבדיקה מעמיקה ומקיפה המתבססת על דוגמאות רבות, אולם לדעתנו יש לשים לב שבתחילת חלק אורח חיים מרובות יותר ההלכות בשם מהר"י אבוהב¹⁹.

דבר זה מביא אותנו להשערה שבתחילת כתיבת הב"י על אורח חיים לא הכיר הב"י

19. הדברים מבוססים על רשימת החלכות בב"י מהא"ח, רשימה שערך ר"מ שלזינגר במבואו.

את הארחות חיים על בוריו, וכאשר הגיע להלכות מסוימות דרך מהר"י אבוהב הקפיד לכותבה בשמו משום "האומר דבר בשם אומרו" וכו'.
ובמבוא שכתב הרב הושע רבינוביץ לביאור מהר"י אבוהב על הטור הרחבת דברים על ההשפעה היחס והקשר בין פי' מהר"י אבוהב לספר ב"י.